

Lletres Valencianes

Revista del llibre valencià · Número 44 · Març 2016

**GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA D'EDUCACIÓ,
INVESTIGACIÓ, CULTURA I ESPORT**

*Conseller d'Educació, Investigació,
Cultura i Esport*

Vicent Marzà Ibáñez

Secretari autonòmic de Cultura i Esport

Albert Girona Albuixech

Directora general de Cultura i Patrimoni

Carmen Amoraga Toledo

ISSN: 1578-4096

Dep. Legal V-2053-2001

© de la present edició:

Generalitat Valenciana

Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport

Av. Campanar, 32, 46015 València

<http://dglab.cult.gva.es>

Direcció

Rosario Tamarit Rius

Coordinació

Carmen Pardo

Consell Assessor

Francisca Cerdà Vara

Jaime J. Chiner Gimeno

Mª Jesús Carrillo Martínez

Secretaria

Raimundo Forner Barres

Administració

Montserrat Ferrer Pereira

Col·laboracions

Rafael Martínez, Josep Vicent Frechina, Lluís Alpera, Joanjo Garcia, José Miguel Vilar-Bou , Paula Pérez de Lanuza, Víctor Cotlliure, Manel Alonso i Català, Eduard Ramírez Comeig, Mercè Climent, J.E. Álamo, Alícia Toledo, Sergio R. Alarte

Fotografia

García Poveda

Correcció lingüística

Maria Quiles Ruiz

Disseny i maquetació

Eliseo Soriano

Índex

Crítica

Diario de Gueorgui Efrón	5
La emoción sonora.....	7
Les sabates i altres poemes	9
Com un record d'infantesa	11
Otros reinos.....	13
Quan xiula l'avi.....	15
La nova guia de València	17
Anem de festa?.....	19
Sobre una neu invisible	23

Minicrítica

Carroussel	25
El buscador de contes	26
Espill.....	27
Un asesino en el instituto	28

Reportatge

Reinterpretacions desbaratades dels contes clàssics més coneguts.....	30
---	----

Llibreria

De Valencia a Manhattan	34
-------------------------------	----

[Fes clic en el títol de la crítica o l'article que vols llegir](#)

Revista Lletres Valencianes núm. 44

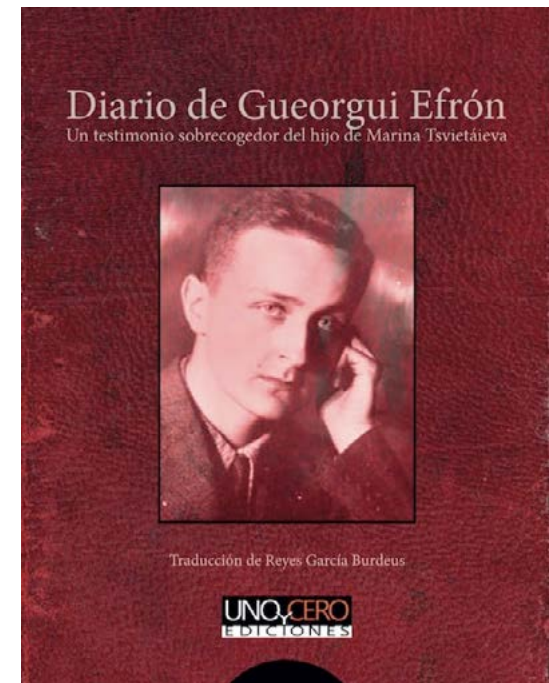

La poeta Marina Tsvetáieva, a través de su hijo Gueorgui

La traductora Reyes García Burdeus ha preparado y volcado al castellano parte de los diarios de Gueorgui Efrón, hijo de la malograda Marina Tsvetáieva. En este libro se recogen las entradas relativas a 1941, año en el que la gran poeta rusa acaba suicidándose presa de la miseria y el terror.

Estamos en plena era estalinista. La familia Efrón Tsvetáieva, que ha vivido exiliada en Praga y París, ha tenido que volver a la URSS entre 1937 y 1939. Primero el padre y la hermana de Gueorgui Efrón, el hijo pequeño de la pareja; ambos acabarán recluidos en un campo de concentración. Luego Marina Tsvetáieva y el propio Gueorgui. Nada augura un final feliz.

Las páginas de este diario comienzan el 1 de enero de 1941 cuando madre e hijo sobreviven como pueden, con todas las dificultades imaginables. Aun así, Gueorgui acude al colegio y lleva una vida más o menos normal. Como refleja en las páginas del diario, se relaciona con algunos compañeros del colegio y no deja de interesarse por el arte, la literatura (Colette, Dickens, Valéry o Chéjov, por

Diario de Gueorgui Efrón

GUEORGUI EFRÓN / Autor

REYES GARCÍA BURDEUS / Traductora

UNO Y CERO EDICIONES. VALENCIA, 2015

«NARRATIVA» / Col·lecció

332 pàgines / 978-84-943590-0-2 / 14 €

el que muestra gran entusiasmo), las chicas o la política.

Los arrolladores planes quinquenales de Stalin, que al fin y a la postre sirvieron para bien poco (como demuestra la crisis del petróleo de 1973, primero, y la caída del Muro en 1989, después), estrangularon a una población exhausta. Incluso historiadores marxistas como Eric Hobsbawm reconocieron los millones de muertos que provocó.

La historia de Gueorgui Efrón y Marina Tsvetáieva se inscribe en esa franja de terror y muerte que provocó el régimen estalinista. La precariedad resulta, de este modo, otro de los temas recurrentes a lo largo de las páginas de estos diarios. No hay apenas trabajo, y urge ganar algo de dinero para poder pagar los gastos corrientes.

Madre e hijo intentan, de todos modos, adaptarse al modo de vida soviético. El ánimo que Gueorgui Efrón expresa sobre esto en estas páginas es indudable. Pero resulta muy difícil, por no decir imposible. La escasez se impone. A este respecto, cabe deducir otro detalle que afecta al mismo texto, a la redacción: en él no hay párrafos. El texto se escribió de corrido y mezclando temas, algo impropio en una persona culta como nuestro protagonista. Pero debió de aprovechar al máximo el papel disponible, tal y como hacía el bueno de Robert Walser, otro gran escritor falto de recursos.

Hay páginas entrañables, pese a la dureza de algunas escenas, en las que el lector vislumbra momentos de la intimidad de la madre y el hijo. En una de ellas, Gueorgui Efrón describe a su madre, que se ha quedado dormida con las gafas puestas mientras leía un libro de Pearl S. Buck. O esa otra en la que, por su cumpleaños, recibe de ella un ejemplar de *Un héroe de nuestro tiempo*, de Lérmontov.

El 5 de septiembre anota lo siguiente: «En el transcurso de estos cinco días han pasado cosas que me han conmocionado y han trastornado mi vida por completo. El 31 de agosto mi madre se quitó la vida, se ahorcó». Se trata de la última anotación que efectúa

en este cuaderno. Marina Tsvetáieva había sucumbido al desastre; no podía más.

Gueorgui Efrón —al que Marina Tsvetáieva llamaba «Murr» en homenaje al gato creado por E.T.A. Hoffmann— murió como miembro del Ejército Rojo tres años más tarde. Su valioso testimonio permanece.

RAFA MARTÍNEZ

ENLLAÇOS

FITXA

AUTOR

DEMO

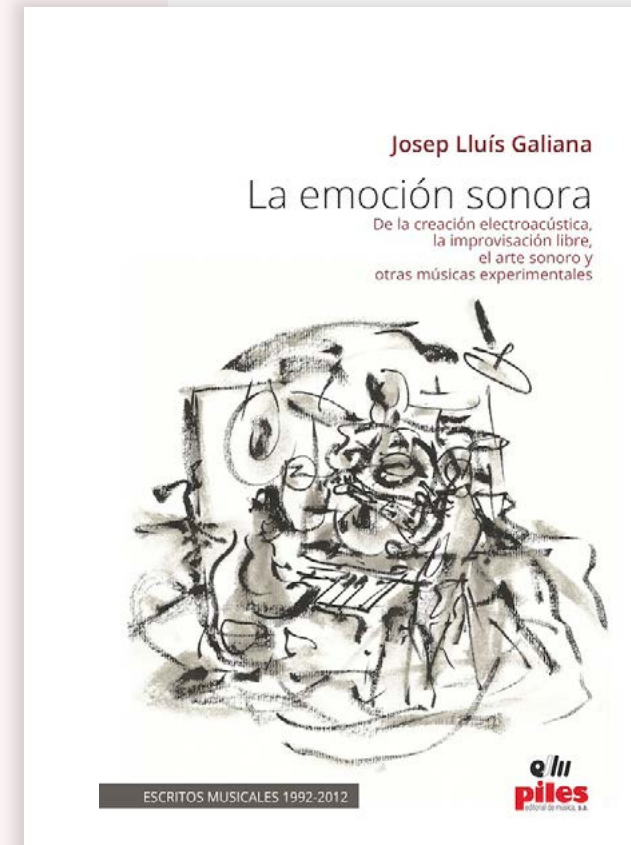

VINT ANYS D'EXPERIMENTACIÓ SONORA A VALÈNCIA

Durant la darrera dècada del segle xx i la primera del segle xxi, València es va convertir en un punt de referència dins de l'àmbit de la música contemporània més experimental i creativa. Josep Lluís Galiana, testimoni d'excepció en la seua triple faceta de músic, crític musical i gestor cultural, en publica un exhaustiu certificat.

Difícilment podria trobar-se un autor més adient per a la comesa perquè Galiana, des de la seua privilegiada talaia al Club Diario Levante –del qual fou secretari tècnic entre 1991 i 1998 i director del 1998 al 2013–, jugà en aquest procés tots els papers de l'auca: com a programador del Club, assegurà una presència contínua a l'escenari de les principals

figures mundials de la creació musical electroacústica i la improvisació lliure; organitzà concerts, conferències, presentacions de discos, cicles, taules redones, etc., per donar a conèixer aquests territoris musicals –sovint esquerps i poc accessibles– a un públic molt divers; i, posteriorment, des de les pàgines del diari amfitrió, s'encarregà de fer difusió dels esdeveniments i

La emoción sonora

De la creación electroacústica,
la improvisación libre, el arte sonoro
y otras músicas experimentales

JOSEP LLUÍS GALIANA / Autor

PILES. VALÈNCIA, 2014

284 pàgines / 978-84-15928-12-6 / 18 €

escriure'n les crítiques i ressenyes pertinents, amb la qual cosa donà un valor afegit a tot allò que es programava gràcies al paper d'altaveu generalista que jugava el diari.

a la transversalitat creativa dels darrers anys amb la barreja de llenguatges i la desaparició dels límits entre les diferents disciplines artístiques –les instal·lacions sonores–, amb

Aquest volum, precisament, recull la major part dels articles publicats per Galiana a *Levante-El Mercantil Valenciano* entre els anys 1992 i 2012, acompanyats de notes per a programes de mà, textos per a CD o entrevistes i conferències inèdites.

El llibre, organitzat cronològicament i dividit en sis seccions, ens permet resseguir l'evolució de les avantguardes musicals en les darreres dècades i la recepció d'aquestes a terres valencianes: des dels inicis de la creació musical amb mitjans informàtics fins

una especial atenció a episodis decisius com ara l'aparició el 1992 dels pioners Kambrà Ensemble, primera agrupació electroacústica sorgida al país; la celebració del festival de música contemporània Ensems; el naixement del primer Laboratori d'Electroacústica (LEA) públic valencià –l'any 1995 al Conservatori Superior de Música Joaquín Rodrigo–; la fundació del Seminari Permanent de Creació Electroacústica per banda del Club Diario Levante i el LEA l'any 1996; l'organització de l'Aula d'Altres Músiques dirigida per Pep Llopis, etc.

El caràcter miscel·lani del treball fa alternar notes d'actualitat amb reflexions més profundes sobre la naturalesa de l'art sonor, els mecanismes de la improvisació lliure, el compromís estètic i creatiu del músic o les dificultats de connectar amb el públic. En cap cas, però, l'autor abandona la pulsio crítica, divulgativa i proselitista que anima els seus escrits. En el còmput dels deutes, potser hauria estat molt útil la inclusió d'un índex de noms que facilitara la consulta futura, perquè no hi ha una literatura molt abundant en aquest camp i sembla una obra condemnada a esdevenir-ne una referència ineludible.

El llibre té un epíleg amarg i no escrit: amb el tancament del Club Diario Levante l'any 2013 –com a conseqüència de les convulsions econòmiques que viu el sector mediàtic–, les músiques experimentals valencianes es queden sense un importantíssim element catalitzador i miren al futur amb més incertesa.

JOSEP VICENT FRECHINA

ENLLAÇOS

FITXA

AUTOR

DEMO

La forta singularitat lírica d'Isabel Robles

La integració d'escriptores procedents de La Manxa ha estat un dels casos més exòtics de la nostra literatura. L'escriptora que ara ens ocupa, Isabel Robles (Alhambra, Ciudad Real, 1948), ja ha publicat fins ara tres poemaris en català: *L'Espiral* (1994), *Llibre dels adéus* (2009) i el darrer, *Les sabates i altres poemes* (2014), que ha obtingut el Premi Ibn Hazm de Poesia Ciutat de Xàtiva. A més, ha publicat treballs sobre crítica literària i literatura feta per dones des d'una perspectiva de gènere, com ara sobre Virginia Wolf, Kate Chopin, Isabel-Clara Simó, Carme Riera o Montserrat Roig, així com estudis sobre l'obra de Josep Palàcios i Jaume Pérez Montaner, espòs de l'escriptora.

Robles presenta en el seu poemari un fons de referències clàssiques –les sibil·les– i contemporànies que

impregnen poderosament la seua lírica. Així mateix, l'escriptora, arrelada ja a València després d'una etapa nord-americana, fa una aposta decidida pels camins teòrics i aplicats de la vida quotidiana com a dona, amb

Les sabates i altres poemes

D'ISABEL ROBLES / Autora
 PREMI IBN HAZM CIUTAT DE XÀTIVA DE POESIA
 BROMERA. ALZIRA, 2014
 63 pàgines / ISBN 978-84-90262-76-4 / 14,95 €

temes domèstics com ara la dona i l'home, la parella, la casa, la bellesa, la violència, el silenci... però sobretot, la recerca de l'alliberament mitjançant la incidència de la pròpia veu poètica, al costat de les veus familiars i quotidianes.

Les citacions d'altres autors a l'inici de les diverses parts del poemari o d'alguns poemes esdevenen ben significatives en el seu jo poètic i en la seua actitud referencial davant la vida: Poswiatowska, Maillard, Trans-

trömer, Von Schoultz, Stevens, Rich, Celan, Södergran i, fins i tot, Montero. Com hem assenyalat, Robles recorre el camí de la reflexió i de la teorització fins a la praxi de la vida literària, i així ens parla dels concursos, els veredictes, els instants d'emoció *càrstics* que causa la literatura. Tot dins una segona part que titula «Més que literaris».

Potser la tercera part –«Incomplet i humà»– siga la més punyent i simbòlica dins el tema central del poemari: les sabates. En efecte,

el calçat, tot i haver aparegut esporàdicament dins la primera part –«Aqueix gènere que no és un»–, és ara quan pren un fort protagonisme. I així, les sabates esdevenen un punt d'inflexió –i de reflexió– davant les diverses referències de noms i llocs amb què el jo poètic d'Isabel Robles viatja pel món: Amsterdam i el museu Van Gogh, el metro de València, Budapest i el Danubi, on la poeta criminalitza els nazis hongaresos... El poemari acaba amb unes reflexions un tant epigramàtiques entorn del passat, la joia de viure i una darrera recapitulació del «bagatge de la pell» i de «la pròpia solitud». Tan sols els «xiquets juguen a tocar mare».

En definitiva, un excel·lent poemari que consolida la veu lírica d'Isabel Robles dins el panorama de la poesia catalana al País Valencià amb una forta singularitat femenina que, tot i tenir al davant referències internacionals ben significatives, traça una línia ben personal i autèntica que ens enlluerna poderosament.

LLUÍS ALPERA

ENLLAÇOS ▾

FITXA

AUTORA

Alenades de maduresa

Com un record d'infantesa ha suposat el debut literari de Feliu Ventura en el pas valent que significa abandonar els marges de la cançó i embarcar-se en una novel·la. Un salt que recentment també havien escomés Xavi Sarrià amb *Totes les cançons parlen de tu* i Francesc Ribera, *Titot*, amb *L'assassinat Guillem de Berguedà*. Per a aquesta estrena, Feliu ha triat els elements que formen part

de la seua trajectòria artística: la reivindicació de la memòria dels vençuts, l'esperit de resistència i la conscienciació social. També hi albirem els escenaris on es troba més còmode, uns espais –el del País Valencià i el de Xile– que revisita per explicar-nos-els amb el fil conductor de la música. No debades la narració està esguitada de fragments de cançons i cada capítol fa referència, com el mateix títol del

Com un record d'infantesa

FELIU VENTURA / Autor

SEMBRA LLIBRES. CARCAIXENT, 2015

139 pàgines / 978-84-943736-8-8 / 12,50 €

llibre, a una composició d'Ovidi Montllor. A més, en l'edició hi ha il·lustracions de David Olmo que complementen el fil argumental, tot i que no el segueixen.

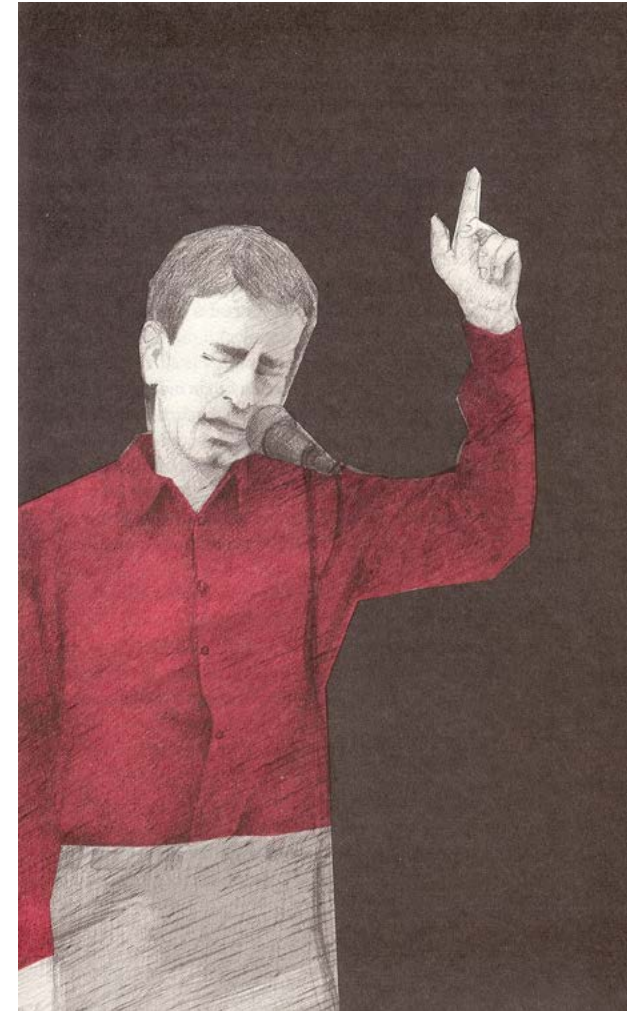
La història arranca amb el viatge iniciàtic del jove xilé Víctor Fornells cap a Alcoi per acomplir la darrera voluntat del seu avi. Aquest trànsit somourà els fonaments de la seua vida i l'enfrontarà als misteris d'un passat ocult. El protagonista aprofitarà el viatge per a fer una investigació sobre la nova cançó en aquest costat de l'Atlàntic, gràcies a la qual anirà establint punts de connexió i semblança dels processos polítics postdictatorials. Però també s'acostarà a la València de l'any 2000, una ciutat que

malda per despertar-se de l'anestèsia de la Transició –d'aquella transició que es desfeu de les veus incòmodes com la d'Ovidi– i on comencen a sorgir noves veus, nous ritmes i noves esperances. Un paisatge generacional, en definitiva, viscut per l'autor en primera persona.

Els dos punts remarcables de la novel·la són l'estil i l'esperit. El primer està caracteritzat per una agilitat que demostra el domini idiomàtic de l'autor, amb la creació d'uns diàlegs propers a la llengua popular, amb una habilitat destacada per a introduir les referències a la cultura o la gastronomia xilena sense fer-nos-les avorrir i amb un domini absolut del *tempo* narratiu. L'esperit ve marcat per una marcada voluntat d'explicitar coses: la reivindicació de l'obra d'Ovidi (però també de Jara o de Violeta Parra), la necessitat de construir-nos la memòria i, en una posició secundària, el significat de l'exili. Una voluntat lligada indèstriablement a uns personatges sòlids, propers i creïbles –si excusem les destreses lingüístiques del protagonista– que serveixen per a vertebrar una trama a estones una mica diluïda.

Com un record d'infantesa representa, en definitiva, una incursió ben solvent del cantautor de Xàtiva i ens posa en una alerta molt benvinguda davant les seues futures apostes.

JOANJO GARCIA

ENLLAÇOS ▾

FITXA

AUTOR

VÍDEO

Otros reinos, de Richard Matheson: El último aliento del viejo maestro

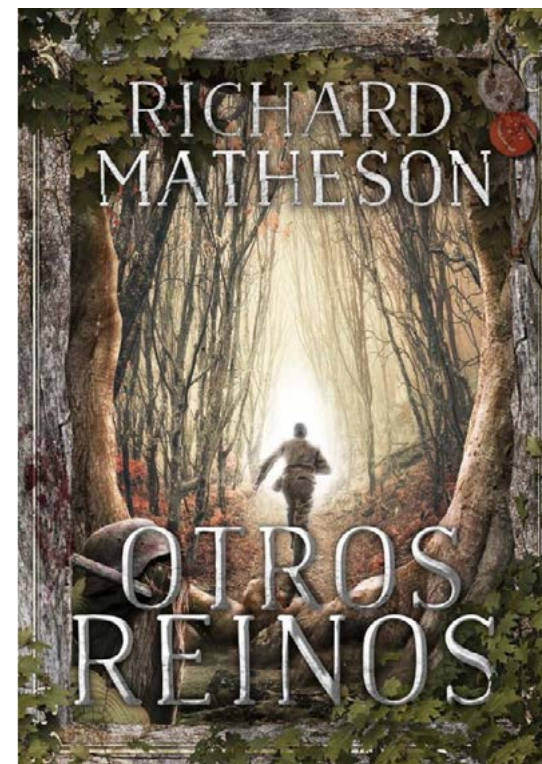
Richard Matheson (1926-2013) es, irrefutablemente, un clásico de la narrativa de terror, sobre todo por *Soy leyenda*, novela de 1954 que renovó el género vampírico. También es conocido por *El increíble hombre menguante* (1956) o *Más allá de los sueños* (1978), ambas llevadas al cine.

Matheson, que aportó al género un acercamiento científico, se forjó como autor en los estertores de la era dorada de las revistas *pulp*, a comienzos de

los cincuenta, donde alcanzó gran popularidad en publicaciones consagradas al terror y la ciencia ficción.

Trabajó también para cine y televisión. En este terreno es reconocido por los episodios que escribió para la serie *Dimensión desconocida* y cinco adaptaciones de Poe llevadas a la pantalla por Roger Corman.

Otros reinos, la novela que nos ocupa, supuso prácticamente el cierre de tan extensa y prolífica carrera. Es,

Otros reinos

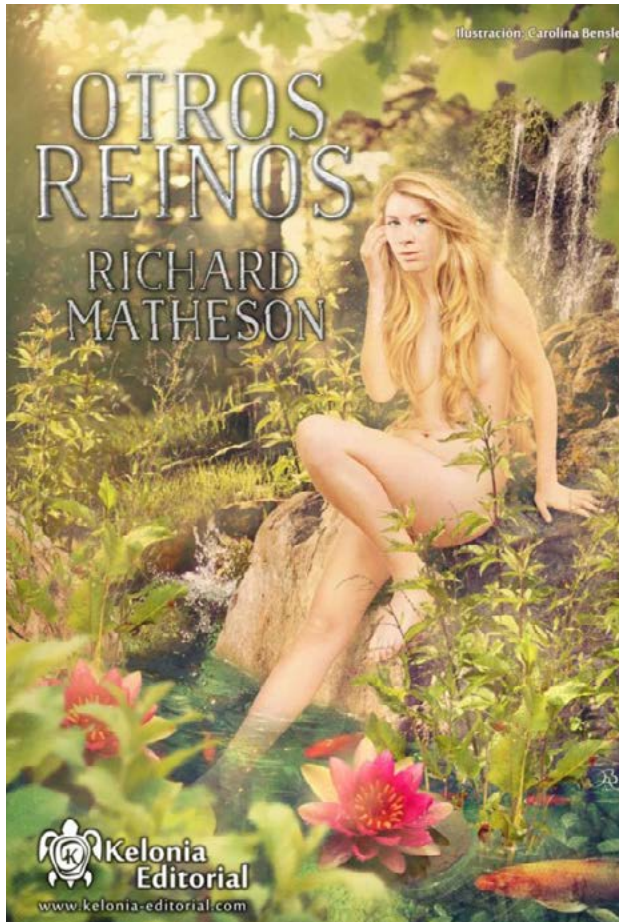
RICHARD MATHESON / Autor

ANDRÉS LOMEÑA I ANA BARREIRO / Traductores

BARB HERNÁNDEZ / Il·lustradora

KELONIA EDITORIAL. MELIANA, 2015

328 pàgines / 978-84-942964-7-5 / 19,95 €

por tanto, muy recomendable aprovechar la oportunidad que Kelonia, editorial especializada en narrativa fantástica, nos brinda de acercarnos al casi último aliento creativo del viejo maestro. Ver qué le queda por contar nos tras setenta años de trayectoria.

Otros reinos parte de un sugerente planteamiento: un jovencísimo soldado nor-

teamericano cae herido en la trinchera durante la Primera Guerra Mundial por la misma bomba que se lleva la vida de su amigo Harold. Para recuperarse física y moralmente, busca refugio en el perdido y misterioso pueblo inglés del que es originario su malogrado camarada. Una vez en Gatford, descubrirá un mundo mágico e insólito, habitado por brujas, hadas, grifos, quimeras y otros seres mágicos, en una aventura, por cierto, no exenta de erotismo.

Uno de los puntos fuertes de la novela es el contraste de escenarios por los que nos conduce el veterano Matheson: viajamos del Brooklyn de principios del siglo xx a las trincheras francesas, y de ahí a la más genuina y legendaria Inglaterra rural.

El narrador en primera persona es Alexander White, viejo autor de novelas *pulp* que rememora, con 82 años, esta aventura «real» de su juventud, mucho antes de convertirse en escritor de serie B. El protagonista es, pues, un trasunto del resabiado Matheson, quien sirvió, él mismo, como soldado en la Segunda Guerra Mundial.

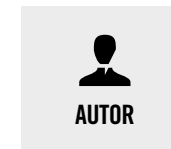
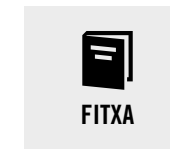
Conocedor de todos los trucos, el autor sabe cómo hacernos pasar de página una y otra vez, sobre todo con el juego de dobles e intrigas que nos llevará a desvelar quién es el verdadero «villano», y con el paulatino descubrimiento del universo mágico que esconde Gatford.

La traducción de Andrés Lomeña y Ana Barreiro traslada efectivamente al español el lenguaje duro, seco y, a la vez, cínico y bromista del autor; manera de narrar que hace vivo y curioso contraste con la atmósfera onírica del relato.

A dicha atmósfera contribuyen mucho, por cierto, las ilustraciones de Barb Hernández y la portada de Daniel Expósito, que captan de pleno el espíritu de la novela.

JOSÉ MIGUEL VILAR-BOU

ENLLAÇOS ▾

Un petit gran objecte

Ni els àlbums il·lustrats són només per a criatures, ni els temes difícils són només per als adults.

Ens ho demostren amb rotunditat Clara Berenguer i César Barceló amb el llibre *Quan xiula l'avi*, la història –que corprén gent gran i menuda– amb què van guanyar el II Premi Internacional d'Àlbum Il·lustrat Ciutat de Benicarló.

Podríem pensar que és un llibre premiat per la seua temàtica atrevida, per la manera clarament sensible i franca d'abordar-la, pel ric cromatisme de les il·lustracions o pel dinamisme de les seues composicions i figures. Tanmateix, m'incline a pensar que el punt clau és, més bé, la combinació perfecta que fan l'autora del text i l'autor de les il·lustracions, els quals

imagine fàcilment acompanyant-se en el procés de creació del llibre, amb un diàleg fluid i sincer. Perquè és així com naixen els bon àlbums il·lustrats: de la conversa respectuosa entre els dos llenguatges per acabar creant-ne un de nou, que no seria possible sense l'aportació de l'un i l'altre.

Es tracta, indubtablement, d'un tema trist (una malaltia difícil que acaba en mort). Però aquesta història dolorosa n'amaga una altra de ben bonica que té, fins i tot, sentit de l'humor.

M'explique.

La història està farcida de joc i de rialles, perquè parla d'una infantesa feliç i molt ben acompanyada. És una història de respecte profund cap

Quan xiula l'avi

CLARA BERENGUER / Autora

CÉSAR BARCELÓ / Il·lustrador

ONADA EDICIONS. BENICARLÓ, 2015

48 pàgines / 978-84-16505-05-0 / 14 €

l'il·lustrador, assistim al dolor de l'avi malalt, que no pot dormir a la nit; a la soledat de la xiqueta davant la mort del seu avi estimat; al dol inconsolable de l'àvia.

Assistim, també, a la complicitat de l'avi i la néta, a les seues bromes, a les atencions incansables de l'àvia (ai, les dones d'aquelles generacions, sempre dispostes i amb bon ànim...).

I, pel camí, som testimonis privilegiats de la transformació d'un petit objecte, aparentment insignificant, que es converteix en un símbol complet del vincle i l'estima, i igualment en un revulsiu que ajuda a enfrontar-se al dolor i assumir-lo més fàcilment.

PAULA PÉREZ I DE LANUZA

ENLLAÇOS

FITXA

AUTORA

IL·LUSTRADOR

a les persones volgudes. En tota regla, una història d'amor.

És, efectivament, la història d'una absència, d'un dolor. Però també és la història

d'un record, un de tan dolç com la besada que es veu en la coberta del llibre.

Amb una posada en escena colorista i expressiva, magníficament resolta per

València com a *work in progress*

L'editorial Drassana publica una guia de la ciutat de València a partir de paràmetres inusuals: no és un recorregut per monuments i espais emblemàtics, sinó un catàleg dels professionals de tota classe que doten la ciutat de la seua més poderosa aura de modernitat.

Vicent Molins i Ramon Marrades ens ofereixen ací una visió de la nostra capital certament original. Molins és periodista i Marrades economista urbà. De la conjunció de les seues mirades sorgeix un producte que etiqueten com a guia però que també podria ser un *work in progress*. De fet, es tracta de mostrar les potencialitats emergents de la València actual, en terrenys molt diferents, concretament tres: «Paisatges, àgores i arquitectures», «Tavernes» i «Oficines i tallers».

En el primer apartat s'inclouen espais creatius molt plurals, des de l'orxateria

Sequer lo Blanch (que fa orxata ecològica al bell mig de l'horta d'Alboraia) fins al Jardí Botànic, el gran bosc interior –encara, tan desconegut– de la ciutat de València, tot passant pel port de Catarroja, l'Espai Rambleta, l'església de la Beneficència o el Microteatre València.

En el segon apartat visitem els llocs dedicats a la bona taula, dels restaurants de Ricard Camarena al Forn de Toni Sabater (autor d'un llibre molt estimable, *Dies*, un dietari que homenatja els carrers d'una València estel·lesiana); de Casa Carmela (el santuari

La nova guia de València

 DRASSANA

La nova guia de València

VICENT MOLINS I RAMON MARRADES / Autors

EVA MÁÑEZ / Fotògrafa

EDITORIAL DRASSANA. VALÈNCIA, 2015

239 pàgines / 978-84-944732-0-3 / 14,75 €

de la paella en plena Malva-rosa) a Dulce de Leche.

Finalment, el darrer apartat del llibre s'ocupa de la gent que és a l'avantguarda de la València més moderna: Víctor Palau, Sophie von Schönburg, Pau Rausell...

Com confessen els autors, la tria d'espais i personatges és, en gran mesura, subjectiva. Però tots aquests tenen alguna cosa en comú. Són gent que, davant les paoroses conseqüències de la crisi que va esclatar l'any 2008 arreu del món, no han deixat de fer bé la seua faena. La seua, si es vol, és una València amagada, no aquella urbs que, com proclamava un desafortunat cartell a l'entrada de la carretera de Barcelona fa anys, es podia visitar «en tres hores». La València de què fa bandera aquest llibre requereix molt més temps per descobrir-la i fruit-la. «València –ens expliquen– és una ciutat per a una relació estable». Potser és Miquel Àngel Landete, el líder de Sènior i el Cor Brutal (la banda revelació del rock valencià dels últims anys) qui millor resumeix quina mena de ciutat és

la que li agrada trobar en eixir al carrer, al seu barri de Velluters: «Molta gent parla valencià, i això m'agrada. Molta gent ha vingut de molt lluny, de l'Àfrica, Europa de l'Est, Amèrica, la Xina, i això també m'agrada. La llum, la llum a voltes és una barbaritat. I el més important: està tot per fer».

Pot semblar contradictori, però és exactament així: la València que mostra aquest llibre és una ciutat *in fieri*. No un projecte acabat, clausurat, tancat, sinó un espai de vida que ara renaix d'un sopor venial, d'una llarga hibernació injustificada.

València bull («com la cassola en forn», que volia Ausiàs March), València encara ha de

dir la seua en l'escenari global. Els actors ja hi són. Ara falta un empresari arriscat que en possibilita la funció.

VÍCTOR COTLLIURE

ENLLAÇOS ▾

FITXA

AUTOR 1

AUTOR 2

FOTÒGRAFA

* València
València
València
Turisme

Anem de festa?

Editorial Tàndem ha posat en marxa una col·lecció destinada a un públic infantil amb la qual, d'una manera amena i divertida, s'intenta explicar als més menuts de la casa algunes de les dates més assenyalades del nostre calendari. La col·lecció porta com a títol «Anem de festa» i s'enceta amb els tres llibres següents: *El 9 d'octubre*, *La màgia del Nadal* i *Moros i cristians*.

Cada títol d'aquesta nova col·lecció, tant en les il·lustracions, d'una importància cabdal, com en la narració, té una autoria diferent. Es tracta d'artistes gràfics i d'escriptors de reconegut prestigi en els seus respectius camps i alguns amb una important obra al darrere.

L'edició està molt ben cuidada, té un format manejable, amb un gramatge substancial de paper i unes il·lustracions a tot color, la qual cosa vol dir que estem davant d'un producte d'una qualitat indiscutible.

Des que naixem, vivim sotmesos a una realitat que ens imposa el calendari. El calendari no és sinó l'articulació mesurada de les voltes que el nostre planeta dóna sobre el seu propi eix i sobre el Sol. Al llarg dels segles, hem anat afegint-li diverses celebracions, com ara la dels solsticis d'hivern i d'estiu, que després hem anat canviant de nom per adequar-los a les nostres creences, Nadal i Sant Joan respectivament, però hi ha altres diades que celebrem i de les quals sovint desconeixem l'origen o el coneixem d'una manera molt vaga. Encetar una col·lecció sobre les festes

El 9 d'octubre

VICENT SANHERMELANDO / Autor

JESÚS HUGUET / Il·lustrador

EDITORIAL TÀNDEM. ALZIRA, 2015

«ANEM DE FESTA» / Col·lecció

24 pàgines / 978-84- 8131-067-2 / 6,50 €

del calendari valencià pel mes d'octubre podria fer pensar a molts que és un error, però no ho és, ja que el 9 d'octubre és el dia que celebrem el nostre natalici com a poble, el

primer dia d'una llarga i rica història que ens ha fet arribar fins on som. El Nadal, per la seua banda, ens situa dins de la cultura occidental.

Tanmateix, que les meues paraules no els porten a la confusió, no ens equivoquem, no estem davant de llibres sense ficció. Cada títol, cada festa, gira entorn d'un relat on els ►

protagonistes són els infants. Així, en *El 9 d'octubre*, ho són Marc i Mireia, o en *La màgia de Nadal*, són Alícia i el seu iaio Fèlix. A través d'una trama senzilla i amb un llenguatge directe i diàfan –no per això exempt de lirisme– descobreixen, juntament amb el jove lector, els orígens, l'evolució i totes aquelles coses que giren al voltant de la festivitat de torn, com ara Jaume I, la mocadorà, l'home dels nassos, la carta als Reis, etc.

Les il·lustracions comparteixen el protagonisme amb el relat. Tenen una gran càrrega, una gran presència estètica. Els il·lustradors no sols han volgut ser els torsimanys que traslladen d'un llenguatge, on la paraula és la matèria primera, a un altre on ho són el dibuix i el color. No, els il·lustradors embolcallen el text i l'enlairen fins a convertir-lo en un tot amb una gran capacitat de seducció per als joves lectors.

Som immersos dins d'una espiral en què la globalització i els diversos canvis socials que s'han produït al llarg dels darrers cinquanta anys al nostre país estan arraconant les nostres tradicions més genuïnes, que tenien una sòlida presència en les nostres celebracions, i ens n'imposen, a través de la literatura, la televisió, les xarxes socials o

el cinema, d'altres provinents majoritàriament del món anglosaxó, darrere de les quals sovint hi ha interessos de grans grups comercials; per tant, benvinguda siga aquesta iniciativa que no ve a posar les coses al seu lloc, sinó a intentar que aquesta espiral no ens arrossege del tot amb ella.

MANEL ALONSO I CATALÀ

ENLLAÇOS ▾

COL·LECCIÓ

FITXA 1

FITXA 2

AUTOR 1

AUTOR 2

IL·LUSTRADOR

La màgia del Nadal

FRANCESC GISBERT / Autor

ROSANNA CRESPO I QUIQUE SOLER / Il·lustradors

EDITORIAL TÀNDEM. ALZIRA, 2015

«ANEM DE FESTA» / Col·lecció

24 pàgines / 978-84- 8131-114-3 / 6,50 €

Créixer amb les beceroles per cisell

Si començarem la lectura per la darrera anotació publicada per Vicent Alonso, en aquestes pàgines trobaríem uns elements transversals en tot el llibre i d'una potència inesgotable. A banda d'anècdotes del moment i la transmissió d'una actitud

humana, moderada, vitalment reflexiva, hi escriu: «Però en aquest final, més que com a escriptor, preferisc recordar-me com a lector. (...) quan parlem d'assaig, cal reivindicar el verb, “assajar”, no el substantiu. (...) sinó per donar fe que un s'assaja ací i allà, sempre dissimulat entre els replecs del pensament. (...) I és que en literatura, fet que alguns obliden amb freqüència, les idees compten, però tant com la cura amb què se'ns presenten».

Sobre una neu invisible n'aplega el dietari entre el 2003 i el 2005; per tant, és la continuació del *Trajecte circular*, amb alguna variació en la manera de presentar-lo. Les inquietuds i curiositats personals d'Alonso ens porten a temes recurrents entre les seues reflexions, amb el seu estil ponderat, de paraula mesurada, serena, carregada de profunditat que busca animar la

Sobre una neu invisible.

Notes d'un dietari, 2003-2005

VICENT ALONSO / Autor

PUV (PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA). VALÈNCIA, 2015

352 pàgines / ISBN 978-84-370-9822-7 / 18 €

reflexió, el debat i el diàleg. I que fa la lectura amable, a més d'instructiva i incitadora, perquè qui millor ensenya és qui és capaç de traslladar amb claredat la passió que viu. Per això evita la interferència de tafaneries, per tal de no esgarriar els estímuls múltiples i ben nombrosos que posa en joc.

Empra «el fragment com a eina bàsica i vertebradora» de l'autoavaluació contínua, de les proves de construcció personal, dels qüestionaments. Des de l'exigència, des de

la implicació personal i la voluntat («tot consisteix a no desistir»). Més clar encara quan assenjala la distinció «entre el que acceptem *naturalment* i allò que podem i hem de modificar». Aquesta consciència, tan relacionada amb el pas del temps i les limitacions d'incidència pràctica, apareix amb les grutes de la memòria personal i amb la valoració d'experiències i trajectòries. La reflexió d'Alonso no s'aïlla en les dèries individuals, ja que la cultura, el país, el possible camí de rigor per al creixement col·lectiu, les vies

de retroalimentació entre les aportacions al conjunt i el que rebem del món són preocupacions sempre obertes.

Vicent Alonso connecta la persona particular i el món a partir de l'art i la seua capacitat de transformació. Embasta un llibre que no hauríem de deixar passar, plaent i molt recomanable, mentre planteja diàlegs amb diverses expressions de l'art com ara la fotografia, la música i el cinema... «El llenguatge no és una eina opcional sinó essencial a l'activitat artística». I la lectura com a distanciament d'un mateix, quan la subjectivitat de la literatura ofereix una forma específica, esmunyedissa, de coneixement de la realitat, i ens permet alhora observar les relacions que transiten entre el pensament i la literatura. L'escriptura, llavors, resulta una constant «posada en net» d'un mateix. L'empremta d'uns acostaments provisionals i d'unes relectures que ens actualitzen i ens mostren tendències reiterades. El dietarisme s'ajusta bé a una identitat que es vol inacabada, oberta, en construcció, a l'encalç de veritats vitals.

EDUARD RAMÍREZ

ENLLAÇOS ▾

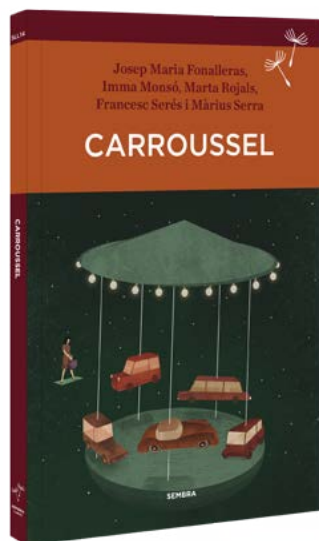
FITXA

AUTOR

D'esquerra a dreta: Enric Sòria, Gustau Muñoz, Sam Abrams i Vicent Alonso.

Carroussel

JOSEP MARIA FONALLERAS, IMMA MONSÓ,
MARTA ROJALS, FRANCESC SERÉS I MÀRIUS
SERRA / Autors

ANA YAEL / Il·lustradora

SEMBRA LLIBRES. CARCAIXENT, 2015

134 pàgines / 978-84-943736-4-0 / 16,50 €

ENLLAÇOS ▾

FITXA

AUTOR 1

AUTORA 2

AUTORA 3

AUTOR 4

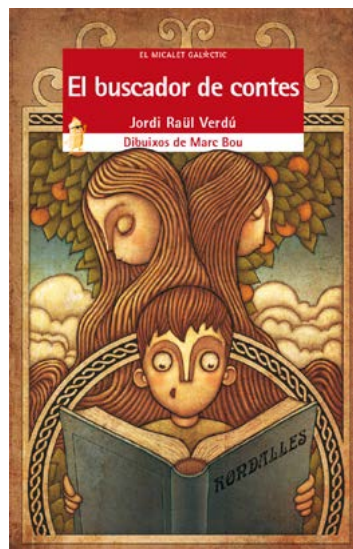

AUTOR 5

La vida com un carrusel

Hi ha qui a l'hora de crear un símil compara la vida amb un cabaret, un riu, un llarg i tortuós camí o una muntanya russa, n'hi ha altres que, com Fonalleras, Monsó, Rojals, Serés i Serra, la comparen amb un carrusel que va girant i girant sobre un eix, com el mateix planeta ho fa sobre el seu propi eix, convertint el fet de viure en cíclic i condemnat a repetir-se. El viatge del carrusel, aquests cinc autors han decidit que cal fer-lo sobre un automòbil. Al llarg d'un segle, el cotxe i en general tots els vehicles de motor han produït notables canvis no sols en el paisatge urbà o rural, sinó en els nostres costums i en la nostra manera de viure i veure el món. Unes quantes generacions d'éssers humans han passat bona part de les seues vides dalt d'un cotxe, alguns fins i tot l'han convertit en el seu *modus vivendi*. Dins dels cotxes han somniat, han conversat, han discutit, han estimat, han dormit, han mort... Els cinc relats que ens proposen els autors han emprat l'escenari de l'interior i l'exterior d'un automòbil, per a fer un viatge d'anada i tornada del llenguatge teatral al narratiu, tot construint cinc històries que funcionen igual de bé representades i llegides en forma de narració breu. Els cinc relats que conformen aquest llibre col·lectiu ens parlen de l'ésser humà i de la relació que manté amb el seu entorn i com els protagonistes arrossegueu les seues penes i les seues alegries.

MANEL ALONSO I CATALÀ

El buscador de contes

JORDI RAÜL VERDÚ / Autor

MARC BOU / Il·lustrador

BROMERA. ALZIRA, 2015

«EL MICALET GALÀCTIC» / Col·lecció

112 pàgines / 978-84-9026-530-7 / 8,20 €

ENLLAÇOS ▾

FITXA

AUTOR

DEMO

El buscador de contes

De vegades, perdre una persona major no és solament quedar-se sense ella, també significa perdre les seues històries, rondalles i contarelles. Ximet, com molts altres xiquets d'ara i d'abans, ha crescut acaronat per tots aquests relats plens d'aventures fantàstiques i divertides al final de les quals sempre hi ha una lliçó esperant-nos. Ara que el seu iaio ja no hi és, ha decidit emprendre un viatge pels pobles del voltant i buscar-hi històries noves. Sap que amb aquesta tasca importantíssima ja no es perdran, quedaran per sempre escrites perquè altres xiquets –o no tan xiquets– continuen gaudint-ne.

La màgia es barreja sense previ avís amb la realitat durant aquest viatge per les comarques de l'Alcoià, el Comtat i la Marina. Al llarg de les cinc rondalles que s'hi apleguen –*Joan l'Ase*, *L'amor de les tres taronges*, *La xica de Turballos*, *Les filles del Tio Furrier de Famorca* i *El burro de les taronges*– trobarem animals molt astuts que parlen, i humans que són molt «animals»; xiques lletges que es fan guapes, i guapes que es fan lletges; reis de la selva molt covards, i animalons convertits en monstres, personatges que han d'afrontar dures proves a canvi d'un amor total... I tot amb el llenguatge àgil i divertit, ric en refranys i dites populars, amb què ens té acostumats Jordi Raül Verdú i les il·lustracions tan expressives i suggeridores de Marc Bou.

MERCÈ CLIMENT

Espill

JAUME ROIG / Autor

EDICIÓ A CURA DE SALVADOR VENDRELL

ONADA EDICIONS. BENICARLÓ, 2015

181 pàgines / 978-84-15896-12-8 / 12 €

ENLLAÇOS ▾

FITXA

AUTOR

Relectura d'un clàssic imprescindible

Jaume Roig, aquell vell misogin de la gran València del segle xv, no deixa d'estar d'actualitat. D'una manera o altra, continua suscitant un profund interès l'autèntica motivació que va portar el metge personal de sor Isabel de Villena (autora del protofeminista *Vita Christi*) a escriure aquest descomunal catàleg d'inclemències contra totes les dones (excepte la seua i la Mare de Déu, no cal dir-ho). Ja va dir Martí de Riquer que, si en lloc d'estar escrit en versos de quatre síl·labes, l'*Espill* s'haguera publicat en prosa, ara seria considerat una de les grans novel·les del nostre passat.

Per suplir aquesta *carència*, el professor i escriptor Salvador Vendrell ha dut a terme una prosificació del text de Roig, que l'editorial benicarlanda Onada ha inclòs en la col·lecció «Imprescindibles». Vendrell ha dut a terme un treball eficaç i útil, que molt probablement es deu haver vist beneficiat per la seua experiència periodística (els seus articles en el diari *Levante-EMV* estan recollits en el molt recomanable *Columnes de paper*).

Ara, el text de Roig, doncs, està a l'abast de tots els lectors, que poden acostar-se, així, al batec de la València de fa cinc-cents anys.

VÍCTOR COTLLIURE

Un asesino en el instituto

MARIE-AUDE MURAIL / Autora

TERESA BROSETA / Traductora

ALGAR EDITORIAL. ALZIRA, 2015

160 pàgines / 978-84-98456-89-9 / 9,50 €

ENLLAÇOS

Un asesino en el instituto

Nils Hazard, historiador, y su inseparable secretaria, ayudante, amante y amiga, Catherine, componen la pareja protagonista de una colección llamada «Los casos de Nils Hazard».

La presente obra, parte de la mencionada colección, lleva el título de *Un asesino en el instituto* y contiene los elementos propios del género negro; se destaca al detective aficionado y su avispada colaboradora, que se han enfrentar a un caso que se presenta sencillo, pero se acaba desvelando retorcido y macabro. Es cierto que la forma en que la obra está escrita está pensada para un público juvenil, pero el fondo es tan áspero y desabrido como el que uno espera en cualquier novela negra que busca su lugar en la estantería de un lector adulto.

Marie-Aude Murail, la autora, con lenguaje directo, tajante y, sobre todo, ágil, propio del género *noir*, nos introduce en un caso donde el delito cometido, o por cometer, no deja de ser la gamberrada típica de estudiantes de secundaria... O eso parece, porque cuando Nils acude al instituto Saint-Prix, comienza a sospechar que el asunto que le han encomendado tiene más vísceras que los de una simple jugarreta y que las consecuencias bien podrían afectar a la integridad física del propio Nils y su querida Catherine.

El edificio escolar es uno más de los personajes de la trama, con su aspecto imponente, pasillos interminables, sótanos insondables y pasajes secretos; junto a la cruda climatología y los profesores y alumnos con los que va topando Nils en su papel de profesor suplente de ►

Un assassí a l'institut

MARIE-AUDE MURAIL / Autora

PASQUAL ALAPONT / Traductor

EDICIONS BROMERA. ALZIRA, 2015

152 pàgines / 978-84-90263-14-3 / 9,50 €

ENLLAÇOS ▾

Historia. Y entre esos muros venerables y personajes ambiguos, el lector de pronto se siente atropellado por una cadena de sucesos que le arrastran sin piedad por encima de la traición, el desamor, la violencia, el miedo, algún toque de humor y una pizca de ternura, hasta la conclusión del caso.

Lectura muy recomendable, que no defraudará a su público objetivo e incluso complacerá a lectores más maduros, y de la que, a modo de colofón, me gustaría citar dos frases de entre las muchas que han llamado mi atención:

«Es bueno amar, Jules, pero es mejor ser amado.»

«Solo me queda dispararme una bala de revólver.»

Leed las andanzas de Nils y Catherine, no os defraudarán.

JOE ÁLAMO

Caputxeta i el Llop Borinot
La trompeta de la Cendrosa
El saxofonista d'Hamelín
Els músics que bramen
Tres porquets durs de rosegat

REINTERPRETACIONS **DES-** **BARATADES** DELS CONTES CLÀSSICS MÉS CONEGUTS

Els deu títols de la col·lecció «**Des-contes**», publicats per **Bro-mera**, enginyats per **Enric Lluch** i il·lustrats per **Jorge Corral** i **Fran Parreño**, ens mostren la versatilitat del conte infantil, on tot és intercanviable i imaginable.

Una de les coses que més agrada als xiquets quan els expliques un conte és que els regires la història, que hi introduïsqués detalls estrambòtics i que intercanvies personatges i escenaris, sobretot pels de la seua quotidianitat. Aquestes són fórmules d'èxit assegurat. I això és, si més no, el que proposa Enric Lluch amb aquests deu divertits títols de la col·lecció «Des-contes». Enceta el recorregut per aquest món dels clàssics, amb la Caputxeta, i ho fa amb un llop, ai las, que queda un poc mal parat: el pobrissó fa una mica de llàstima i tot, ►

La gallina dels quatre ous

Els dos genis d'Aladí

Set cabres cabrejades

Quin plom de soldadet!

Les increïbles botes del gat

ferit, embenat i escarmentat. Ja el títol, *Caputxeta i el Llop Borinot*, ens dóna una idea la mena de fera amb què ens les havem, una mica trompellt. L'escarni del llop torna en *Les set cabres cabrejades* i en *Tres porquets durs de rosegar*, on se'ns presenta amb una imatge d'animal mentider i farsant, que en el cas del segon títol, es veurà recompensada a la fi, amb un retrat d'animal modern, que sap conduir, parla idiomes i que acaba anant-se'n a Alaska amb moto per treballar al circ.

Després de la Caputxeta, ve la cendrosa, però res a veure amb la ploramiques que coneixem. La de Lluch és una cendrosa ►

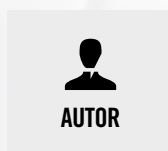
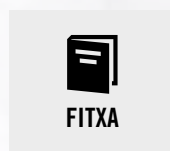
trompetista capaç de trencar els vitralls i les copes del saló on se celebra el ball reial i de captivar el príncep amb aquesta aptitud tan sonorament particular. *Els músics que bramen*, una colla d'animalots esgarrapats –un burro vell, un gos raquític, un colom coix, un eriçó desdentat i un conill mig cec– que espanten qualsevol, fins i tot la banda de lladregots més temuda del poble de Bremen. La història d'*El saxofonista d'Hamelín* està basada en l'anacronisme, aquesta n'és la gràcia: que un jove pelut, amb jupa de cuir i saxo al muscle, arribe a un poblet de l'Europa medieval de llambordes i carruatges; que pregunte pel flautista a una velleta, abillada a l'antiga i que tragina un carret de la compra Rolser, i encara més, que l'enamorada del flautista es passege amb una bossa de Mercadona a les mans... quins despropòsits!

Fet i fet, el que ens proposa Enric Lluch és un món esbojarrat, absurd, on tot és possible. Això, a més de divertir força, estimula la imaginació, perquè mostra una altra forma de tractar les històries ja fetes i enllaunades durant anys i segles. D'alguna manera ens anima a manipular-les, a fer-les nostres,

afaïçonar-les, a acostar-les als nostres referents, al nostre entorn i al nostre moment. L'edició és molt polida i molt assequible a les butxaques, cosa que s'agraeix, perquè el costum d'editar els contes infantils en format àlbum n'encareix molt els costos i el preu al públic. Només em sap una mica greu pel llop que, ni pegant-li la volta a la història, pot desfer-se del seu estereotip d'engalipador.

ALÍCIA TOLEDO

ENLLAÇOS ▾

- Caputxeta i el Llop Borinot
- La trompeta de la Cendrosa
- El saxofonista d'Hamelín
- Els músics que bramen
- Tres porquets durs de rosegat
- La gallina dels quatre ous
- Els dos genis d'Aladí
- Set cabres cabrejades
- Quin plom de soldadet!
- Les increïbles botes del gat

ENRIC LLUCH / Autor

JORGE CORRAL I FRAN PARREÑO / Il·lustradors
BROMERA. ALZIRA, 2014

«PRIMERS LECTORS / DES-CONTES» / Col·lecció

MANHATTAN
C O M I C S

DE VALENCIA A MANHATTAN

Cuando como caminante ocioso por el centro de mi ciudad entro en la comiquería Manhattan Comics, valenciana de nacimiento, la palabra que acude de inmediato a mi mente es una sola: luz. El blanco de las paredes, junto a una iluminación cambiante de última tecnología y una decoración donde pone la nota de originalidad Manhatta, la mascota de la cadena, crean una ambientación que, de nuevo, nos transmite un mensaje claro: juventud. Manhattan Comics es una de

esas *rara avis* que han nacido en medio de la crisis que azota nuestro país y que, pese a todo, ha conseguido florecer y expandirse por nuestra geografía. Valencia primero, más tarde Alcoy y Xàtiva, y la última –por ahora– Madrid, son las ubicaciones de estos templos de una auténtica cultura del ocio que está, hoy día, más vigente que nunca gracias al séptimo arte.

Al preguntar a Noel, *alma mater* de Manhattan, sobre si esta irrupción de los superhéroes en el cine, con Marvel a «la

---

Manhattan Comics es una de esas *rara avis* que han nacido en medio de la crisis que azota nuestro país y que, pese a todo, ha conseguido florecer y expandirse.

---

cabeza, ha influido positivamente en el público de su tienda, responde con cierto escepticismo: «Es un fenómeno en auge: mal llevado. Nosotros estamos poniendo mucha atención en las lectoras. La mujer empieza a llegar al sector del cómic pero seguimos siendo garajes oscuros como la boca de un lobo y las mujeres demandan otro tipo de espacios». En cambio, Neus

recuerda que «en verano, por ejemplo, hubo una gran venta de cómics de *Flash*, gracias al éxito de la serie».

Pero no solo superhéroes nos esperan en Manhattan. Si bien es cierto que Noel reconoce el cómic, más en concreto el americano, como su punto fuerte, no lo es menos lo que nos cuentan Alejandro

«Nosotros estamos poniendo mucha atención en las lectoras [...] y las mujeres demandan otro tipo de espacios»

Así es Manhattan Comics, tiendas pensadas por gente y para la gente.

y Neus, que nos hablan de otras facetas como las que mejor están funcionando en sus tiendas. En concreto, nos cuenta Alejandro que le «sorprendieron los talleres de dibujo, aunque yo he sido docente, siempre lo había sido de personas adultas y de un tema muy concreto. Cuando vi que la mayoría de los apuntados eran adolescentes, creí que sería más com-

plicado. Me equivoqué. El grupo más joven era el más atento, seguramente porque lo hacían por gusto». Para Neus, su actividad y producto más demandado viene de la mano de Magic: The Gathering, ya que en Xàtiva son organizadores habituales de los torneos de este juego de cartas coleccionables, que tiene millones de seguidores en todo el mundo.

Uno de los episodios más angustiosos de Neus está relacionado con estos campeonatos de alta competición. Se dio cuenta de que no tendría espacio suficiente para tantos jugadores y estuvo varias semanas buscando local, pero «nadie estaba dispuesto a colaborar o tenían exigencias imposibles. Llegué a creer que tendría que cancelarlo y que eso afectaría a

nuestra reputación como organizadores. Finalmente, descubrí que un bar cercano disponía de un salón interior, en el que nunca me había fijado porque siempre lo tienen cerrado. El bar aceptó sin reparos y nos ayudaron en todo. Ese día hasta llegó más gente de la esperada y tuvieron que poner un par de mesas extra. Cuando acabó el torneo los jugadores lo habían pasado bien, habían estado cómodos y

les gustó la comida. Quedé muy satisfecho».

Así es Manhattan Comics, tiendas pensadas por gente y para la gente. Es preguntar por la crisis y sentir cómo las voces de Noel, Neus y Alejandro adoptan un tono de gravedad. Las mayores dificultades que estos emprendedores se han encontrado por el duro camino que

lleva a abrir un negocio propio y mantenerlo empezaron para Noel por la misma base de la industria del cómic. «La gente daba por sentado que se llevaba veinte años haciendo lo mismo, que ya se había pasado por varias crisis y que no había que cambiar nada porque, con todo el tiempo que llevaban en el sector, sabían que volvería a ser como antes. Resultó no ser así. Cuando empezamos a

---

«Cuando empezamos a innovar, la gente nos facilitó mucho las cosas»

---

innovar, la gente nos facilitó mucho las cosas». Esta innovación pasa por la creación de una marca corporativa propia, como podemos comprobar *in situ* al ver el colorista papel de regalo, los lápices y los globos totalmente personalizados que ofrecen a sus clientes. O con un sencillo clic al entrar en la página web. Lo primero que veremos es a Manhatto y su propio cómic, donde en clave de humor po-

demos visitar la tienda y conocer a este superhéroe tan entrañable, cuyo más poderoso archienemigo es el aburrimiento. Neus, que dirige la tienda con su pareja, Jorge, nos dice que «ser realista con un sueño es la parte más difícil. Mucha gente cree que abres y ya tienes un trabajo pero no es tan sencillo. Debes tener los números muy claros, pensar que los primeros meses vas a generar pérdidas

hasta que consigas una cartera de clientes, y psicológicamente llega a ser muy duro. Más todavía en una época como esta, cuando ves que ha cerrado un negocio que abrió el mismo mes que tú u otro con el que habías establecido una buena relación, a veces te preguntas si tú serás el siguiente. ¡Hay que mantenerse siempre positivo!».

Además de todo tipo de actividades como talleres para conocer desde dentro el mundo del cómic, el manga o los libros, exposiciones, encuentros con creadores y juegos de rol, etc., el espíritu solidario es otra de las facetas vinculadas a Manhattan: desde eventos para ayudar a los afectados por el terremoto de Lorca hasta el apoyo a los refugiados de Siria por iTunes, pasando por el apoyo a la Cruz Roja para los damnificados durante los incendios que en verano devastan toda la península, el compromiso social de Manhattan Comics va impreso en su ADN. La crisis no ha podido con sus ganas de ayudar.

Al preguntarles qué tipo de conexión mantiene cada tienda con las otras tres, la respuesta resulta muy clarificadora. Guardan una relación que si bien empezó siendo de crecimiento profesional para saber cómo invertir inteligentemente, solventar dudas o posicionarse en redes sociales –lo que habitualmente se

conoce como *networking*-, todos ellos coinciden en señalar que han llegado a convertirse en una familia, traspasando la frontera laboral con su relación en el día a día.

Para concluir, hemos querido abrir una ventana al futuro. ¿Tendrás próximamente una de sus comiquerías en tu pueblo o ciudad? Es muy probable porque, sin ánimo de hacer ningún *spoiler* sobre esta auténtica saga que comenzó en un medio

adverso y ha sabido adaptarse de maravilla, Noel nos ha querido adelantar que hay varias tiendas dispuestas a sumarse, y entre ellas apunta a Castellón y Burgos.

Aún hay universos por descubrir tras la puerta de tu comiquería Manhattan más cercana. Esperamos que después de leer este reportaje, tú seas el próximo en cruzarla.

SERGIO R. ALARTE